

Rudolf Steiner

Súbor prednášok sa konal v r. 1922 - 23 v Dornachu vo Švajčiarsku pre robotníkov pracujúcich pri stavbe budovy Goetheana.

Tento cyklus nesledoval nijaký zámer, téma jednotlivých prednášok bolo viac menej ľubovoľné, podľa spontánnych otázok kladených zhromaždenými robotníkmi na začiatku prednášky. Obsah hodinových prednášok bol teda vždy improvizovaný a jednotlivé prednášky na seba nenadväzovali. Názvy jednotlivých prednášok boli pripojené neskôr zapisovateľom. Ani názov cyklu "O zdraví a chorobe" nevystihuje zámer prednášajúceho, ale skutočnosť, že prevažovali otázky tohto druhu.

Vedomie pľúc a vedomie obličiek

RS: Nuž, vážení páni, napadla Vás nejaká otázka?

Ak nie, potom by som Vám chcel predniesť ešte niečo, čo nadväzuje na predošlú prednášku, aby ste videli, ako takmer zo všetkých strán môžeme nájsť dôkaz pre to, že ľudský organizmus, ľudské fyzické telo, je preniknuté duševnom. Budeme dnes teda pozorovať, z určitého hľadiska, krvný obeh v človeku. Vieme, že ľudské telo je pretekané krvou, ktorá je v cievach. Z pľúc pretkaných krvnými cievami, v ktorých prúdiaca krv prijíma prostredníctvom dýchania kyslík, prúdi krv do srdca, a zo srdca do ostatného tela. Po celú tú dobu je krv červená. Prechádzajúc telom stáva sa modro sfarbenou a vracia sa opäť cez srdce k pľúciam (modrá), kde prijatím kyslíka zasa sčervená. Držme sa teda toho, že krv preteká telom. Znázorníme si teraz nejaký veľmi jednoduchý obeh nejakej tekutiny. Predstavme si guľatú trubicu (kresba) a v nej napr. červenú tekutinu. Prirodzene, že ak chceme túto tekutinu dostať v trubici do pohybu, potom budeme potrebovať nejakú pumpu, z ktorej trubica vystupuje a zasa do nej ústí. Uvediem teraz tekutinu do pohybu, takže neustále cirkuluje. Podľa výšky tekutiny v kolmej trubici, môžeme merať jej tlak. Niečo podobné môžeme urobiť s ľudskou krvou a u jednotlivých ľudí sa ukážu rozdiely v tlaku krvi. U niektorých bude vyššie u niektorých nižšie. Ľudia majú rozdielne krvné tlaky. **Materialisti majú za to, že tak ako tekutina v trubičke, aj človek pre svoj krvný obeh potrebuje čerpadlo. Avšak to, čo som Vám tu nakreslil, je len akýsi vonkajší mechanizmus. Človek vo svojom tele nemá nikde takú pumpu, ani srdce ňou nie je! Krv je hnaná niečím celkom iným. A to si dnes ujasníme.**

Najskôr si ujasníme, že spomínaný stĺpec, ktorým meriame krvný tlak, je rôzne vysoký. U zdravého človeka má vždy určitú výšku, napr medzi 30 až 50. rokmi 120 až 140 mm. Ak je stĺpec vysoký len napr 110 mm, potom je onen človek chorý. Pri 160 mm by bol tiež chorý. Tú krv v tele tlačí príliš silno alebo príliš slabo. Vo svojom tele musíme mať neustále určitý krvný tlak, tlačiaci určitou silou. Sme teda úplne vyplnení naším krvným tlakom. Keď vystúpime na nejakú veľmi vysokú horu, kde je riedky vzduch, tu sa stane náš vnútorný tlak veľmi silný a krv nám vystrekne pórmi von. Tomu hovoríme horská choroba. Ľudia, ktorí majú príliš slabý krvný tlak, sa stávajú mimoriadne slabými, unavenými, bledými a ich trávenie veľmi trpí. Takí ľudia sa stávajú vnútorne mdlými a nie sú schopní vykonávať správne telesné funkcie a tým pomaly upadajú. Pri silnom krvnom tlaku sa objavujú niekedy celkom zvláštne Ukazy. U človeka so silným tlakom pomaly upadajú obličky. Ich cievy (vlásočnice) a všetko, čo je v obličkách, sa začne deformovať, usadzuje sa v nich vápno, stanú sa hrčovitými. Odkiaľ to pochádza? Práve táto súvislosť medzi krvným tlakom a ochorením obličiek, je materialistom nejasná. V tlaku, ktorý v sebe máme, žije naše

astrálne telo. Vôbec nie je pravda, že astrálne telo žije v nejakej substancii, v nejakej látke, ale žije v sile, v krvnom tlaku. Toto astrálne telo je zdravé, keď máme správny krvný tlak, v strednom veku 120 až 140 mm. Ak máme správny krvný tlak, potom vojde pri prebudení naše astrálne telo do nášho fyzického tela a cíti sa dobre, môže sa rozširovať všetkými smermi, môže vojsť do všetkých častí ľudského tela. Astrálne telo pôsobí tak, že naše orgány majú vždy správnu formu, podobu. Keby sme stále spali, keby bolo astrálne telo stále vonku mimo tela, potom by naše orgány veľmi skoro stučneli, potom by neboli správne. Človek potrebuje astrálne telo, ktoré podnecuje telo éterické, aby sme mali zdravé orgány, vždy v správnej podobe. **Astrálne telo však musí nájsť správny krvný tlak, aby sa mohlo v tele rozšíriť. Tak ako človek nemôže žiť v prostredí, kde nie je vzduch, ale napr. kyslíčnik uhličitý, tak nemôže žiť astrálne telo a ja v tele v ktorom nie je správny krvný tlak.** Ak je krvný tlak napr. príliš malý, potom pri prebudení nevojde astrálne telo správne do fyzického tela. Potom je vnútri malá astrálna činnosť, potom človek pociťuje vo svojom tele neustále malú mdlobu a v dôsledku toho zoslábne, jeho orgány sa nemôžu správnym spôsobom utvárať; naše vnútorné orgány sa totiž musia vždy znovu tvoriť a to každých sedem rokov. Tu musí byť astrálnemu telu umožnené, aby bolo činné.

Ak je krvný tlak príliš silný, čo sa potom deje? Keby vzduch mal iné zloženie kyslíka a dusíka, potom by to bolo s naším životom zlé. Vo vzduchu je 79% dusíka a zvyšok je v podstate kyslík. Keby bolo vo vzduchu kyslíka viac, potom by sme boli už v 20. rokoch starci, rýchlo by sme zostarli. Či fyzické telo zostarne skôr alebo neskôr, to závisí od astrálneho tela. Ak je krvný tlak príliš silný, tu sa to astrálnému telu páči, to je práve jeho živel, tu sa usadí celkom hlboko v ňom. Následkom toho je, že máme v 30. rokoch už také obličky, aké by sme vlastne mali mať až v 70. rokoch. Žijeme príliš rýchlo následkom vysokého tlaku. Príliš skoro dostaneme znetvorené obličky, ktoré sú veľmi citlivým orgánom. Starnutie fyzického tela spočíva v tom, že orgány stále viac vápenatia. Ak je teda krvný tlak príliš veľký, potom príliš skoro zvápenatia citlivé orgány a také ochorenie obličiek je vlastne známkou toho, že človek príliš skoro zostarol. Človek žije v tých silách, ktoré sa vyvíjajú v jeho tele. Človek žije v silách, nie v substancii, nie v látke! V materialistickej literatúre nájdete: "Pri príliš silnom krvnom tlaku sa musíme obávať, že sa jedná o obličkovú chorobu." Súvislosti tam nenájdete. V skutočnosti sa tu hovorí: My nechceme aby tu vnútri v človeku bolo niečo nadmyslového, niečo duševného, niečo duchovného. To my nechceme. Avšak bez toho nemôžeme tieto veci vysvetliť. A to je to, čo vlastne spôsobuje, že ľudia dnes v základe vzaté stoja pred celým svetom tak, že nevie kadiaľ kam. Lebo skutočne váženi páni, tie vonkajšie veci, ktoré dnes sa objavujú, tá rozmáhajúcej sa bieda vo svete, ktorá v najbližšej dobe bude omnoho silnejšia (napísané v r. 1923!), Pretože ľudia vôbec nechcú svojimi myšlienkami prijať niečo duchovného. A než niečo duchovného prijmem, musíme mať o veci najskôr vedomosť. Všetka táto bieda teda pochádza z toho, že ľudia nechcú pripustiť, aby sa vedelo niečo o skutočnosti. A o skutočnosti nemôžeme nič vedieť, keď neuznáme duchovno. Od 19. storočia sú ľudia vlastne vyučovaní len v vonkajších veciach. Aby pochopili niečo z duševna, z duchovna, k tomu sa vôbec neprihliada. A tak idú dnes ľudia svetom a vlastne nemajú žiadne tušenie o duchovne a duševne, ktoré tu vo svete je.

Tým všetkým páni sa stalo niečo mimoriadne dôležitého. Až ubehne veľa času a silou pomerov sa ľudia prepracujú k duchovnému vnímaniu, tu povedia: Na začiatku 20. storočia sa odohralo niečo nesmierne dôležitého v dejinách ľudstva. Je až

neuveriteľné, ako ľudia vôbec nechápu, že všetky vojny o ktorých sa zmieňujú dejiny, sú vlastne maličkosť, proti tomu čo sa odohralo od roku 1914 do dneška (1923). Aby sme pochopili o čo tu vlastne ide, tu musíme nazrieť hlboko do skutočnosti. Niečo také však dnes ľudia nerobia. Zmienil som sa už napríklad o tom, že až v určitej dobe prišli do Európy zemiaky. Akoby tu vždy boli. Ale pred 500 rokmi, by sme v Európe žiadne zemiaky nenašli. Ak vieme, že všetko závisí od duchovna, potom tiež vieme, že jesť či nejесť zemiaky, závisí od toho istého duchovna. A tak ako so zemiakmi, tak je tomu s mnohými inými vecami. Tak strašne veľa sa zmenilo v posledných stáročiach v dejinách ľudstva a všetky možné teórie tu nemajú žiadnu cenu. Krásne teórie marxistické, leninské, aké len chceme, to všetko sú vymyslené špekulácie s ktorými nemožno nič počítať, s ktorými nič nevieme. Myšlienky totiž majú cenu iba vtedy, ak si môžeme s nimi niečo počítať. Všetko toto panstvo, vymýšľajúce také pekné myšlienky, je v skutočnosti úplne nevedomé. Pre dnešnú dobu je príznačná nevedomosť! Nevedomosť si trúfa na vznešené teórie, ako zariadiť, aby bol na zemi raj a nemá potuchy ani o tom najmenšom, napr. aké je ľudské telo, keď človek konzumuje zemiaky. Ľudia vôbec nemajú túžbu po poznaní. Prirodzene dav to vedieť nemôže. Masám sa nahovára vedenie pánov na univerzitách. A to je to "pravé poznanie". Zakladajú sa vysoké ľudové školy aby sa odovzdalo to, čo vedia tí, ktorí by niečo vedieť mali, ktorí sa tomu venujú z povolania. Avšak títo nevedia v skutočnosti vôbec nič! Odkiaľ to pochádza, že sa dnes hovorí o všetkom možnom, ale v základe vzaté vôbec nič sa nevie? V posledných stáročiach sa odohralo veľmi veľa. To predchádzalo tomu čo prišlo až na začiatku 20. storočia, ako akýsi druh vybitia toho predchádzajúceho. Dnes poukážeme na niečo, čo sa odohralo a čo je mimoriadne významné: Pozrite sa vážení páni. Ukážem vám tu na niečo, čomu sa budete snáď sprvu smiať, ale tá vec je predsa len celkom vážna. Ak príde dnes študent na univerzitu alebo na inú vysokú školu, tu je zavedený predovšetkým do laboratória. Musí sa tu veľmi učiť, tiež medzitým veľa leňoší, ale musí sa učiť, pretože je skúšaný. Keď pohliadneme do prairidickej kultúry, zistíme, že tam adepti neboli vedení do laboratórií či na kliniku, ale bolo im predovšetkým nariadené trpezlivo skúmať svoje vnútro. Museli sa posadiť, skrížiť nohy, pozerat sa neustále na špičku nosa a nepozerať sa von, do sveta. Tak tomu bolo v čase, kedy táto vec bola prirodzene v úpadku. Ešte dnes sa v Európe nájdú ľudia ktorí tieto metódy napodobňujú. Tí nechcú byť vnútorne nijako zvlášť chytrí, lebo napodobňujú niečo, s čím dnes už neprídu k ničomu. Starí Indovia sa tým však uzavreli pred vonkajším svetom, pretože na špičke nosa nevidíme nič zvláštneho, tu sa naučíme len škúliť. A ak pri tom nechodíme, ale nohy úplne uvoľníme, tu nemáme ani pocit tiaže. Starí Indovia teda vylúčili ťarchu, vypli všetky zmyslové dojmy, upchali pevne uši a celkom sa oddali svojmu vlastnému telu. Takto sa dostali do iného spôsobu dýchania. Čo teraz bolo u týchto ľudí iné, to bolo práve dýchanie, pľúca. Uvedením pľúc touto procedúrou do osobitnej činnosti, vystúpili im určité vnútorné obrazy. Tak nadobudli určitého poznania a mohli ľuďom rozprávať, ako sa veci vlastne majú, napr. čo sa deje s rastlinou apod. Keď vykonávame experimenty vo vonkajšom svete, v laboratóriu, tu spoznáme matérii. Keď vykonávame experimenty na človeku, spoznáme človeka. Preto starí Indovia poznali človeka lepšie ako ho poznajú dnešní profesori. K tomu im bolo uvádzanie pľúc do osobitnej činnosti prostriedkom, nie cieľom. Pľúca potom podnietili mozog. Môžeme teda povedať, že v oných starých dobách prišla vtedajšia krásna pramúdrost' od pľúc.

Tu, v človeku, sú vo vnútri pľúca (kresba). Medzi pľúcami potom srdce. V tých starých dobách išlo teda poznanie hore z pľúc do krvi. Av tom tkvie celé tajomstvo

poznania, že hlava človeka (sama o sebe) vlastne vôbec nemôže nič robiť. Hlava o vonkajšom svete nevie, pozná len to vnútorné. Vážení páni, keby sme mali iba hlavu a nie oči, uši, nos, potom by sme o sebe samých vedeli veľmi veľa, ale nič o vonkajšom svete. A to najdôležitejšie, čo do nás z vonkajšieho sveta vstupuje, to je vzduch. Vzduch podnecuje aj hlavu (nosom), avšak veľmi riedko, nepatrne vchádza tiež našimi očami aj ušami. Vzduch je to, čo uvádza hlavu do pohybu. Ak ideme teda v čase ďaleko naspäť do Indie, 8000 rokov dozadu, nájdeme tam poznanie, že ľudia, ak majú dosiahnuť poznanie, musia vtlačiť do hlavy vzduch iným spôsobom než je obvyklé. Dnešný človek vie len toľko, že dýcha vzduch, ktorý ho oživuje. Avšak starí Indovia vedeli, že keď vdýchnu do seba vzduch osobitným spôsobom, keď sa dívajú na špičku nosa, potom je vykonávaný tlak na nosné svaly, vzduch je vdychnutý celkom zvláštnym spôsobom a potom vzhádza v hlave poznanie. A pozrite sa, tak to pretrvalo až do stredoveku, ba až do najnovšej doby. Ľudia síce prestali 400 rokov po Kr. niečo vedieť, poznanie zmizlo, ale mali na neho v knihách ešte spomienky. A v tom je tiež jeden z rozdielov, že v starých dobách mali ľudia k vedomostiam hlavu a dnes majú k vedomostiam knihu. Staré učilištia, ktoré sa nazývali "mystériá", neprikladali žiadnu váhu tomu, aby všetko poznanie bolo napísané, ale vychovávali človeka k tomu, aby vedel čítať vo svojej hlave. To, čo je vonku v ďalekom vzdušnom priestore, to človek vyčítal vo svojej hlave, ak bol správnym učencom. Mohli by sme povedať, že jeho hlava bola akosi prvou knihou, prirodzene, že nie v zmysle dnešného mudrlantstva, ale tak že sa dýchaním stala knihou, z ktorej sa mohla ťažiť múdrosť. Potom nasledovali doby, v ktorých hlavy ľudí nemali žiadnu cenu. Ľudia ich síce ďalej nosili na krku, ale boli už prázdne. Všetko sa spisovalo. To bolo ešte niekoľko storočí pred a po Kristovi, kedy bolo napísané mnohé zo starej múdrosti. Avšak tieto veci boli cirkvou spálené, pretože nechcela, aby táto stará múdrosť čerpaná z hlavy, prešla nejakým spôsobom na potomkov. Táto stará múdrosť bola vlastne cirkvou strašne nenávidená a bola ňou vyplienená. Antroposofia chce človeku zasa vrátiť hlavu, aby nebola len prázdnu škrupinou. Avšak to je niečo, čo cirkev stále ešte nenávidí (v r. 1923). To sami vidíte, že ju nemá rada. Človek má byť zasa uschopnený vedieť niečo z toho poznania, ktoré bolo zničené, čo nemožno nájsť v knihách, v ktorých sa píše len o vonkajších veciach. Môžeme povedať, že všetko, čo ľudia až do 19. st. mysleli, je vlastne dedičstvom starej doby, je to poznanie podnietené pľúcami, "pľúcne poznanie". V 19. storočí učinili ľudia veľké prírodovedecké objavy, ale nenašli žiadne myšlienky.

Všetky myšlienky boli prevzaté zo starých čias. Myšlienky boli skutočnosťou len v starých dobách, len starým myslením. Až sa to zdá byť komickým, ako moderný učenec musí podnecovať starého Indu, aby mohol jeho myšlienkami objaviť (resp. vynájsť) napr. röntgenové lúče apod. Počas 19. storočia sa ľudské pľúca stali úplne neschopnými dať ešte niečo hlave. Pľúca človeka prešli v 19. st. veľkou zmenou a v tej dobe sa oveľa dôležitejšie ako pľúca stali obličky, orgány, ktoré spočiatku úzko súvisia s činnosťou srdca. Z pľúc prešiel podnet (u človeka) na orgány, ktoré ležia viac dole a tým prešlo ľudstvo do tak obrovského zmätku. Pľúcam venuje duchovný svet do istej miery pozornosť. Preto keď mali ľudia pľúcne poznanie, dostávali samotným vdychovaním vzduchu podnety pre poznanie. Dnes sú ľudia odkázaní na poznanie skrze podnety obličiek. Avšak obličky nedávajú samotnej hlave nič. Pretože do pľúc prúdi duchovné vedome, dostávali ľudia podnety pre svoju hlavu z pľúc. Tu mohli ešte prísť k poznaniu. Do obličiek však prúdi duchovno len nevedome, takže ľudia o tom nemôžu nič vedieť. Tu sa musíme najskôr namáhať, vykonávať s pľúcnyim poznaním také duchovné veci, ako som vám ich opísal v knihe: "Ako

dosiahneme poznanie vyšších svetov." Ak ľudia nebudú robiť podobné cvičenia, zostanú pľúca takými, že im nedajú žiadny podnet a ľudia budú plne závislí len od toho, čo môžu vedieť od svojho brucha, od obličiek. Práve v 20. st. nastal definitívny prechod od poznania pľúcneho k obličkovému. To pľúcne poznanie malo ešte nejakú duchovnosť. To obličkové poznanie nemá pre človeka žiadnu duchovnosť, ak mu žiadna duchovnosť nie je predložená.

Táto ohromná zmena, ktorá u človeka nastala v dvoch desaťročiach, ktoré sme prežili (1923), je niečím mimoriadne dôležitým, čo sa v ľudskej prirodzenosti ešte nikdy nestalo. Všetok poznávací mechanizmus skĺzol z pľúc do obličiek. A preto, že astrálne telo v obličkách nič nenašlo, nastal zmätok, materialistický chaos vo všetkých hlavách. Čo povedať, ak chceme reálne nahliadnuť, prečo sa v rovnakej dobe 20. storočia vyskytlo súčasne toľko ľudí, ktorí sa nevyznali vo svete, ktorí nevedeli, čo si počať, takže nakoniec skĺzli do tejto ohromnej vojny? Čo sa tu vlastne stalo? Ak chceme tomu prísť na kĺb, tu musíme trochu vykresliť dobu pred tým. V stredoveku i neskôr, putovalo nesmierne množstvo ľudí na určité pútnické miesta (Lurdy apod.), Pretože im kňazi nahovorili, že sa uzdravia ak tam pôjdu, ak budú piť tamojšiu vodu. Od 19. storočia sa zmenili mená. Namiesto kňazovi nahovárajú ľuďom lekári, že musia putovať napr. do Karlových Varov, Mariánskych kúpeľov alebo do Wisbadenu apod. Kam to až dospelo? Lekári ľuďom hovoria: Áno, moji milí pacienti, váš obličkový systém nie je v poriadku. Musíte piť čo najviac liečivej vody. To všetko prechádza obličkami, to musíte teda pretlačiť. Zdravotný stav mnohých ľudí spočíva v tom, že sa v zime oddávajú svojej obličkovej činnosti, ktorá v nich vlastne myslí. V lete sú potom nútení, pretože odmietajú duchovné podnety, ísť do kúpeľov, aby si svoj obličkový systém zlepšili. Tak sa zvolna z tohto spôsobu života, kedy sa vždy lieči iba spodná časť tela, stala povera. Avšak bez duchovného podnetu tieto veci nemôžu byť v správnom vzťahu v krajine obličiek, nemôžu byť v poriadku. A tak ľudia 20. st. namiesto dušou myslia obličkami.

Čím vlastne bola ona veľká vojna na začiatku 20. storočia?

Bola to obličková choroba ľudstva!

Ide o to, aby sme naozaj našli, ako veci spolu skutočne súvisia. Potom tiež budeme vedieť ako máme vychovávať mládež, pretože je absolútne neúnosné, aby sme jej podávali len to, čo jej dnes podávame. Potom budeme vedieť, že tých pekných rokov mladosti, detstva, musíme užiť k tomu, aby sme dávali mládeži niečo celkom iné. Avšak 19. st. je pyšné na to, že nič nevie o duši a o duchu. Dôsledok je potom táto ohromná obličková choroba, ktorá sa ešte dnes zakráda svetom. Budúcnosť raz povie: Čím bolo ľudstvo na začiatku 20. st. zahmlené? Neprehliadnutou obličkovou chorobou! Tieto veci môžeme nechať bežať, môžeme ich zanedbať. Raz však budú mať lekári veľmi veľa práce. Ľudia budú stále nespôsobilejší myslieť niečo rozumného. Budú unavenejší a unavenejší. Stále menej budú myslieť na to, aby sa dostali ďalej rozumným zariadením. Všetko to, čo teraz dostupuje neobyčajnej výšky, všetok ten nesmierny zhon, to všetko dospeje raz k svojmu vrcholu. Ľudia zoslábnú. Lekári nájdu v ich moči množstvo bielkovín, cukrov apod. To jediné, čo potom pochopia bude, že činnosť obličiek nie je v poriadku. Bude pre nich pozoruhodnou skutočnosťou, že svet týmto spôsobom nikde neprodukuje tak veľa bielkovín a cukru, ako ľudská moč. Avšak nebudú poznať súvislosti. Nanajvýš nejakého chytrého priemyselníka napadne, ako tieto zdroje bielkovín a cukrov priemyselne využiť. To je jedna cesta.

Druhá cesta je nasledujúca:

V prvom rade prestaneme hovoriť o všetkých tých vonkajších mechanizmoch. Zreformujeme duchovný život ľudstva, predovšetkým školský život, vnesieme do ľudí správne duchovné myšlienky. Potom ľudia sami nájdu, ako majú vo vonkajšom živote správne žiť. Tu ide o to, aby sa radikálne zmenilo myslenie! Žiadnymi vonkajšími prostriedkami sa svet nestane lepším! Lepším sa stane len tým, že začneme niečo vedieť. Tak napr. materialisti sa domnievajú, že niečo vedia o hmote. Avšak práve o hmote nevedia zhola nič. To je však pozoruhodné! Materialisti sa napr. pýtajú: Odkiaľ prišla tá všetky bieda? A odpovedajú: Zo zlých hospodárskych pomerov! To je však práve také, ako keď povieme: Z čoho pochádza chudoba? A odpovieme: Chudoba pochádza z biedy! To je iba rozprávanie dokola (tautológia), nie je to pravda? Prirodzene, že hospodársku biedu zapríčinili ľudia, pretože človek pôsobí tým, čím je. Nesmierne veľa ľudí je dnes nútená stať sa špekulantami. To pochádza z toho, že podriadený (nižší) ľudský organizmus, ktorý je pre dnešného človeka smerodajný, nemá duchovných podnetov. Materializmus hovorí: Tento podriadený organizmus je dôležitý! Avšak prečo je dôležitý, to nám povie len to, čo sa naučíme poznať v duchovne. **Materializmus meria napr. krvný tlak, ale nevie, čo to znamená. Nevie, že pri nízkom tlaku sa astrálne telo a ja nemôžu dokonale spojiť s vnútram fyzického tela. Nevie, že príliš vysoký tlak spôsobuje, že astrálne telo a ja vchádzajú príliš hlboko do fyzického tela. Krvný tlak počas vývoja ľudstva stúpa. Tento príliš vysoký krvný tlak istým spôsobom dychtí po astrálnom tele a po ja, ktoré úplne vchádzajú do vnútra fyzického tela. To musí byť kompenzované zvonka tým, že sa človeku dostane duchovných podnetov, že sa vskutku so záujmom oddá duchovnu. To však nemožno odbiť tým, že sa naspamäť naučíme anthroposofickým teóriám. To nemožno odbiť spôsobom 19. storočia, tak, že len čítame, že si len vonkajším spôsobom vtlačíme duchovné myšlienky. Tak tomu nesmie byť. To, čo človek prijme ako duchovné idey, to musí preniknúť celým jeho vnútram. Ako pociťujeme určitú vnútornú radosť, keď napr. vyjdeme na čerstvý vzduch z vydýchaného prostredia, tak musíme mať akúsi vnútornú radosť, vnútorný záujem, keď z toho, čo dnes sa nazýva "poznáním", prejdeme do čerstvého duševného ovzdušia, ktoré nám rozpráva o duchovne. Táto vnútorná radosť, tento hlboký záujem, to je to, čo dnes potrebujeme pre duchovný život. A tým, že sa človek prenikne záujmom o duchovno, stane sa jeho krv, ktorá sa stala príliš ťažkou (vo všetkých ľuďoch sa dnes stala krv príliš ťažkou), stane sa zase ľahšou. Obličky sa produhovnia a následok toho bude, že bude lepšie na svete. Ak budú len ľudia chcieť zase niečo vedieť o tom, čo im bolo pred stáročiami odňaté. Záleží len na tom, aby sme pozreli pravde priamo do tváre a nedali sa oslepiť tým, čo je len zdanlivo vedou. Preto som chcel k tomu, čo som vám povedal v predchádzajúcich prednáškach, dnes ešte niečo doplniť. Bolo by však treba ešte veľa povedať o týchto veciach. Tie sa však stanú už na základe povedaného stále jasnejšími a jasnejšími.**

Teraz musíme urobiť malú prestávku v prednáškach. Mám pred sebou cestu do Anglicka. Potom vám zase odkážem, kedy môžeme pokračovať. Teraz som vám chcel ujasniť, ako tieto veľké udalosti v dejinách ľudstva súvisia s tým, čo je človek vo vnútri. A tu práve musíme začať. Ľudstvo musí byť najprv poučené o týchto skutočnostiach, nie o rečičkách. Také to teda je.